
DISSENY CONCEPTUAL I
ORGANITZACIÓ D'ACTIVITATS
FORMATIVES REFERIDES A LES TIC I LA
SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ

MODUL I

anàlisi de
necessitats
formatives

Joan Barreras

DIFUSIÓ DE LES TICs i ESCLETXES DIGITALS

El nou paradigma social, econòmic i cultural que, des dels anys 90 del segle passat, han obert les tecnologies de la informació i la comunicació (TICs) es pot resumir en una paraula: la interconnectivitat.

Breument, això significa dues qüestions bàsiques:

- D'una banda, la possibilitat de generar i compartir qualsevol tipus d'informació des de qualsevol lloc del món –tant a nivell individual, com organitzacional.
- D'altra banda, una enorme facilitat per crear xarxes relacionals –estables o momentànies- entre persones, grups i/o organitzacions des de qualsevol lloc del món, amb la possibilitat de ser accessibles -o no- a qualsevol que s'hi vulgui afegir.

Així doncs, ens trobem amb una intersecció de processos i capacitats (la informació i la comunicació) d'una enorme potencia pel que fa a la seva capacitat per provocar importants canvis socials, econòmics i culturals que afecten tant a les condicions de desenvolupament de les societats, com a la vida quotidiana de les persones i les comunitats locals.

Al mateix temps que la capacitat d'influència de les TICs s'eixamplava a una velocitat vertiginosa, també ho feia el concepte d' **escletxa digital** (junt amb altres sinònims: bretxa digital, fractura digital, etc), traducció del terme anglès *digital divide*, popularitzat a l'època en la que l'Administració Clinton dirigia els USA. Genèricament, es referia a una possible i nova situació de desigualtat social: la que es produïa entre els connectats i els desconnectats.

Hi ha molta literatura (estudis, articles periodístics) sobre aquest concepte. No ens hi estendrem en aquest document. Convé, això sí, fer esment de dos fets interrelacionats, però alhora ben diferents:

- L'escletxa que es produeix com a conseqüència de la manca de les infraestructures necessàries (xarxes de telecomunicacions, manca de maquinari adequat, etc).
- I l'escletxa que es produeix per una deficient cultura i coneixement (manca d'alfabetització) de l'ús de les TICs en segments determinats de la població (aquesta divisió es pot establir entre països o regions del planetes, o entre les diferents estratificacions socials d'un país o societat particular).

Així doncs, com a mínim, podem parlar de dos tipus d'escletxes. L'acompliment de la primera és una condició necessària i imprescindible, però no suficient. La segona està

vinculada, entre altres tasques, a la formació. Configura, doncs, el camp de treball i actuació dels Telecentres i de totes aquelles iniciatives (privades o públiques) l'objectiu de les quals és la difusió i promoció de les TICs entre la població i la ciutadania.

Més sobre l'escletxa i l'alfabetització digitals?

Digital Divide Network

<http://www.digitaldividenetwork.org/>

TakingITGlobal

<http://www.takingitglobal.org/>

III Congrés ONLINE - Observatori per a la Cibersocietat

Coneixement Obert. Societat lliure 20.11.2006 - 03.12.2006

Eix temàtic - D. Educació i aprenentatges. El paper de la formació, l'alfabetització i les iniciatives d'inclusió sociodigital. <http://www.cibersociedad.net/congres2006/gts/eix.php?id=13&llengua=ca>

Per finalitzar aquest apartat, un contundent comentari del professor Manuel Castells:

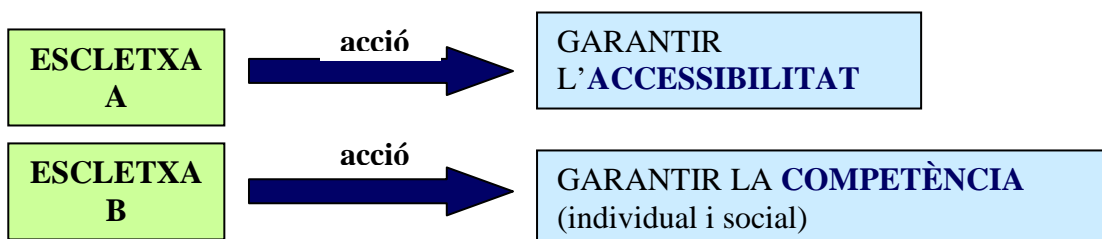
“Actualment, les principals activitats econòmiques, polítiques i culturals de tot el planeta s’estructuren a través d’internet. De fet, quedar al marge d’aquestes xarxes és la forma d’exclusió més greu que es pot patir en la nostra economia i la nostra cultura”

Manuel Castells. La Galaxia Internet

ENSENYAR, FORMAR i APRENDRE.

Alfabetització digital. Aprendre des de la xarxa

Molt esquemàticament, als dos tipus d'escaletes que acabem de citar els corresponen dos tipus d'actuacions ben diferents:

Quan posem en joc el concepte de competència digital, estem parlant bàsicament de tres factors claus i un afegit:

- Comprensió
- Habilitats instrumentals
- Actituds

... i la propina:

- Capacitat per entendre la futura evolució (tant de l'entorn, com de les pròpies necessitats personals)

Així, quan parlem de crear i potenciar espais de formació de les TICs orientats a cobrir les necessitats de la ciutadania en general i, també, de franges específiques de la població, hem d'orientar la nostra tasca de manera que siguem capaços de formular un pla de treball que respongui a la següent pregunta: què hem de fer per augmentar la competència digital de les persones i els col·lectius socials als quals ens dirigim?.

Des d'aquesta perspectiva, és molt important que ja en el moments inicials (quan es tracta de detectar quines necessitats formatives s'han gestionat) ser capaços de distingir entre *ensenyar*, *formar* i *aprendre*.

- Ensenyar**
- Està relacionat amb la transmissió unidireccional de coneixements.
 - L'acció educativa està centrada en el formador, que és l'expert.
 - El procés educatiu és dirigit pel formador que juga el rol de professor.
 - Els receptors d'aquests coneixements són els alumnes.
- Formar**
- És un concepte d'àmplia significació que es pot referir a la tasca educativa en general: formar els infants o els ciutadans tant pel que fa als coneixements, com als components ètics, morals i relacionals de la persona.
 - En entorns institucional i/o empresarials, la formació s'orienta s'orienten vers la detecció de necessitats formatives i l'adquisició d'una o varies habilitats específiques, fent èmfasi en els continguts, els procediments d'instrucció i els instruments d'avaluació de resultats. De manera que la nova adquisició contribueixi a la millora de la capacitat d'actuació de les persones.
- Aprendre**
- Aporta una nova visió a la formació, en la qual el formador, a més d'expertesa, juga un paper de gestor del procés educatiu. Quan un procés formatiu està orientat a l'aprenentatge vol dir que:
- Està centrat en l'alumne i el grup d'alumnes.
 - L'alumne és considerat com un participant d'aquest procés, més que un receptor, més o menys actiu/passiu.
 - Es tracta d'adquisició de nous coneixements a través d'un procés didàctic basat en l'interactivitat.
 - L'adquisició d'aquests nous coneixements han de provocar un aprenentatge significatiu.

El concepte es refereix al disseny d'un procés de formació que sigui capaç de vincular els nous coneixements al bagatge previ que té l'alumne i a la manera com aquest està estructurat.

D'aquesta manera, el nou coneixement és significatiu en la mida que s'integra, però, alhora, transforma i millora l'anterior, augmentant així tant la capacitat d'actuació de la persona, com la possibilitat d'adquirir nous aprenentatges.

L'aprenentatge significatiu està molt relacionat amb el constructivisme. És un altre concepte interessant i important per a vosaltres, ja que el model cooperatiu d'aprenentatge que articula la plataforma Moodle està basat en les teories constructivistes. Si us interessa conèixer amb més detall aquests dos conceptes, consulteu l'obra de dos reconeguts especialistes del nostre país: César Coll i Antoni Zabala.

Però ... què és l'aprenentatge significatiu?

Si encara esteu encuriósits, doneu un cop d'ull al següent un mapa conceptual:
http://cmapspublic.ihmc.us/servlet/SBReadResourceServlet?rid=1144097854622_1897995078_3749&partName=htmltext

LA FORMACIÓ COM A SERVEI PÚBLIC.

Identificació de l'usuari

Afortunadament, cada cop està més assumida la consideració del ciutadà com un client/usuari dels serveis públics. En aquest context, el rol de l'administració com a generador de recursos/serveis de formació relacionats amb l'ús de les TIC esdevé fonamental i indefugible. Abans ja s'ha dit que la condició d'efectivitat d'aquesta acció formadora és sigui capaç de superar el paradigma de la “transmissió” per tal de generar entorns i accions “d'aprenentatge”.

Això vol dir, entre altres coses, que cal definir l'usuari (o grups d'usuaris) no únicament amb el patró de ciutadà estàndard, sinó en termes similars als usats en màrqueting: grups de població específics, identificats per les seves relacions, trets culturals, demandes, desigs i, finalment, per la seva pràctica social.

Si les tecnologies i les xarxes digitals fan dels usuaris no solament consumidors d'informació, sinó *productors-en-xarxa-d'informació*; aquest també ha de ser el repte de les accions de formació i difusió.

Connecteu-vos.
Hi trobareu un interessant
article sobre els
telecentres i la seva
tasca de difusió:
<http://www.cibersociedad.net/congres2006/gts/comunicacio.php?id=537&llengua=ca>

IDENTIFICACIÓ DE NECESSITATS FORMATIVES: fases i diagnòstic

“En què consisteixen exactament aquestes noves necessitats d'alfabetització associades a les tecnologies digitals de la informació? La pregunta és crucial”.

L'extensió de les TICs a quasi bé tots els àmbits de la vida de les persones (privat, social, personal/relacional, formatiu, etc) ha afectat a les condicions d'accessibilitat a la informació i al coneixement.

En el moment d'identificar necessitats formatives és convenient tenir en compte com han variat el continguts in-formatius:

César Coll

- Com a suport: del paper als dígit.
- Com a estructura: de la narrativa lineal del llibre a l'ús dels hipermèdia, la imatge o la navegació entre diverses fonts informatives).
- Com a punt d'accés: del llibre, l'aula i la biblioteca als diversos enginyers tecnològics (mòbils, SMS, webcams, aules virtuals i altres elements que la xarxa incorpora: blogs, RSS, email, etc).
- Com a acció en el temps: de la temporalitat acotada de l'aula, les programacions dels cursos i les accions formatives a la formació entesa com una actitud i/o predisposició permanents.

Tradicionalment, la planificació d'accions formatives s'ha orientat a partir del següent esquema:

1. Identificació de necessitats d'un sector determinat de la població
2. Definició de continguts
3. Disseny i estructuració de continguts
4. Determinació de la metodologia docent
5. Programació i execució de les activitats de formació
6. Avaluació de resultats

Així doncs, l'anàlisi de necessitats constitueix la primera fase del cicle formatiu. No obstant, l'experiència ha demostrat que aquesta seqüència, tot i tenint els avantatges de ser una ordenació lògica, instrumental i facilitadora d'un procés planificat, és excessivament lineal i cal introduir-hi algunes millores que garanteixin els resultats esperats.

Com podríem re-enfocar aquest model per tal d'assegurar l'acompliment dels objectius proposats? Se t'acut alguna proposta?... Tal vegada, la pregunta d'en R. Kaufman et doni alguna pista:

“si la formació és la solució, quin és el problema?”

Segons aquest esquema de treball, una necessitat formativa apunta a les mancances o deficiències que, en termes de coneixement i/o competències, presenta un determinat grup social. Aquesta identificació de necessitats sol estar determinada per un/s expert/s que assenyalen –en relació als avenços tecnològics que es produeixin- quins són els coneixements socialment necessaris. No obstant, aquesta metodologia pot enriquir-se si complementem la definició de necessitat formativa -en termes de cultura digital- a partir de la interacció de dos conceptes

- La necessitat formativa com a diferència entre les competències digitals que té una persona o grup de persones) i les que són desitjables que tinguin per desenvolupar-se en el seu entorn vital, professional i social.
- La necessitat formativa com a resultat de les exigències, demandes, evolució i recursos d'un entorn social determinat.

De manera que la detecció de necessitats sigui el producte d'una visió conjunta de carències objectives de la població i de la situació i possibilitats que presenten el seu entorn social i institucional. Des d'aquesta nova perspectiva, (més integradora/dinàmica i menys lineal/estàtica), actualment, els experts en formació parlen del **diagnòstic de necessitats formatives**, més que de detecció.

Les fases d'aquest **diagnòstic** són les següents:

1. Definir els trets claus d'un entorn social específic i de l'evolució tecnològica que determinen i condicionen l'assoliment d'unes determinades competències tecnològiques per part de la ciutadania en general o d'un col·lectiu social específic.
2. Fer una primera identificació d'aquestes competències.
3. Determinar els *inputs* i les fonts informatives que es permetran obtenir dades concretes i objectives, així com el seu processament més adient.
4. Contrastar aquest recull de dades amb les objectius competencials assenyalats en el punt 2, de manera que es puguin determinar quines són les mancances/necessitats, les demandes i prioritzar-les.
5. Analitzar les causes d'aquestes mancances (també anomenades *zones buides*) i determinar quines es poden millorar o solucionar a partir d'un pla de formació específic.
6. Especificar aquestes necessitats transformant-les en una redefinició dels objectius competencials i de formació. Aquesta última etapa conclou amb l'elaboració d'un document/diagnòstic que servirà de base per a la realització d'un pla de formació específic.

BIBLIOGRAFIA

Bawden, D. *Revisión de los conceptos de alfabetización informacional y alfabetización digital*. Anales de documentación, Nº 5 2002

<http://www.um.es/fccd/anales/ad05/ad0521.pdf> (consultat abril 2007).

Castells Manuel *La galaxia internet*. Plaza & Jané Editores. Barcelona 2001.

Coll César. *Lectura i alfabetisme en la societat de la informació*. UOCpapers. N.1. 2005.

Gutiérrez A. *Alfabetización digital. Algo más que ratones y teclas*. Gedisa. Barcelona 2003.

Jordana J. i Sancho David *Les polítiques de difusió de la societat de la informació a Catalunya: de quina manera es pot estimular la demanda?* Fòrum de Noves Tecnologies.

http://www.gencat.net/economia/progecon/ecocat/69_70_jordana_sancho.pdf (consultat abril 2007)

Munuera Francisca. *Nuevas tecnologías y exclusión: hay vida más allá de internet*

<http://www.sav.us.es/pixelbit/articulos/n26/n26art/art2606.htm> (consultat abril 2007).

Szaragat Diana. Imperatius ètics de la societat del coneixement. El problema de la doble alfabetització en contextos d'hipersegmentació social.

<http://www.cibersociedad.net/congres2006/gts/comunicacio.php?id=426&llengua=ca> (consultat abril 2007).